

Putovanje i život na »Mariji Imakulati«

Josip Splivalo, San Francisco - California

Polagano i vrlo oprezno ušli smo u Bosforski tjesnac. Sreća je za mene bila da smo tu ušli u vrijeme među ručkom i objedom, stoga mi nije bilo rada i tako sam mogao da boravim cijelo vrijeme na palubi. Približio sam se mornarima koji su sa palube gledali naokolo, među njima je bilo i onih, koji su već nekoliko puta prošli kroz Bosforski tjesnac i poznavali su razne objekte na evropskoj kao i na azijskoj strani ušća. Divno su izgledale velike i bijele palače, crkva sv. Sofije, kao i stari dio Carigrada pokraj mora gdje se je nalazilo i nekoliko jedrenjača. Na tom mjestu bi se, u vrijeme kad su jedra vladala morem, jedrenjače privezale da čekaju naredbe za ukrcaj tereta. Cuo sam pripovijedati i čitao sam kako je to mjesto u ono vrijeme bilo opasno, jer da su tim dijelom vladali psi. Jednom je neki engleski mornar pošao sam kasno u noći prama svom brodu. Ne samo da na brod nije stigao, već je bio napadnut od pasa koji su ga izjeli, a ujutro su njegovi drugovi našli samo njegove gole kosti.

Naš brod se je privezao nedaleko azijske strane ušća. Odmah smo bili opkoljeni ladicama, koje su bile pune svakojakih stvari, potrebnih i nepotrebnih za mornara. Mornari nijesu turisti i nemaju novaca da kupe nego samo one predmete koji su im nužno potrebni, a najmanje pak da kupuju nepotrebne stvari. Maldane cijela momčad je kupila ponešto mornarskoga tradicionalnog sapuna »Life Boy«, koji je zdravo mirisao budući da je u njemu bilo lizola. Neki su kupili mlinac i ibrik za kafu, za svoje kod kuće. Mojim kod kuće nije bilo potrebno takovih stvari, jer smo imali dovoljno mlinaca i ibrika, ali smo sasvim malo imali kafe, jer kad bi brušulavali kafu, bilo bi deset kilograma ozimca, a jedno kilo kafe. Ja sam kupio jednu okruglu drvenu kutiju »lokuma«, turskog slatkiša poznatog po cijelom svijetu. To sam kupio s namjerom, da ću isto sačuvati za moje kod kuće, ali prije nego smo stigli u »Poti« nije bilo niti jednog komadića.

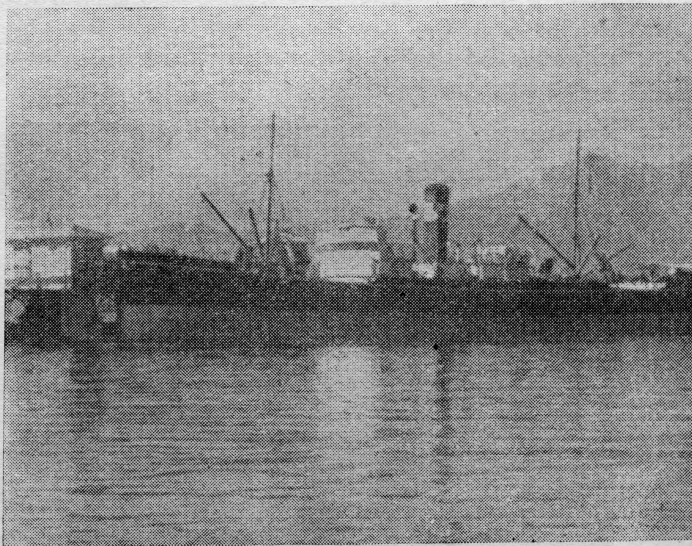
Velike bijele i krasne palače koje smo vidjeli u Carigradu bile su većinom izgrađene od dalmatinskog bijelog kamena sa otoka Ivernika, koji je tamo prenošen većinom pelješkim jedrenjacima. Dolazak u Carigrad me je podsjetio moje mile majke, koja mi je pričala da je njezin otac kapetan Vicko Jerić imao nedaleko Carigrada svoju veliku kuću. Da bi on tu dolazio ljeti sa svojom obitelji baš u doba kad bi u Aleksandriji bilo odveć vruće. Njegova je kuća bila potpuno opljačkana i izgorjena u isto vrijeme kad mu je sve u Aleksandriji bilo uništeno prigodom napadaja engleske mornarice godine 1882. na Aleksandriju.

Mi smo dječaci čuli pričati kako je jedna naša seljanka po imenu Marija Talijančić išla sama pješice iz sela Vignja do Carigrada. Da je tamo sretno stigla i našla rada na jednoj engleskoj jedrenjači kao pomoćnica kapetanovoj supruzi, koja je s mužem na brodu putovala i imala malene djece. Nijesam mogao a da se nje ne sjetim. To je bilo kad je ona bila mlada djevojka, ali smo je mi dječaci poznavali kod je već bila stara. Njezina kuća je bila nedaleko naše vlake. Bila je udovica i živjela je sama. Nikad se nije prala. Svoje odijelo, postelju, kuću i okolo kuće, nikad nije prala ni čistila. Malo tko bi pokraj nje išao, jer je zaudarala. Svak je zvaao »Šega«. Mi braća kao i druga djeca bi je često zanovali, i budući da je naša vlaka bila nedaleko od njezine

kuće, ona bi uvijek mislila da smo to mi braća uvijek bili, koji bi je zanovali a ona bi stala kleti riječima »Stipe Splivalo, vrug ti kuću odnio — morska ti pučina život odnijela, valiga ti postelja bila — i valovi ti u mrkente kosti razmećale.« O tome sam mornarima pripovijedao, ali mi ovi nijesu vjerovali, već, tek onda kad im je Miho Suhor isto potvrdio.

U Carigradu se nijesmo dugo zadržavali i našim smo putem prosljedili kroz Bosfor u Crno More na putu u Rusiju. Od Carigrada do Poti vrijeme je bilo lijepo, ali život koji se je razvijao na brodu je bio neinteresantan. Brod se je kad i kad valjao, ali mi more nije ovaj put naškodilo. Pri ovom putovanju sam prvi put osjetio monotoni žamor, koji su lanci u ventilatorima pravili. To su bili lanci postavljeni u ventilatore pomoću kojih se je na palubu dizalo ostatke izgorjelog ugljena kroz ventilatore. Taj ritmički žamor bi počeo kad bi se brod valjao, te je meni kao i drugima bio dosadio, jer smo ga slušali, uz kratko popuštanje, od Poti do Roterdama i natrag. Obala se nije vidjela, prije nego smo stigli u blizinu Poti. Jedino bi meni probilo monotoniju na brodu, kad bi uvečer za kratko vrijeme dva strojara svirala na njihovim instrumentima.

Dolazak u Poti nitko nije očekivao s oduševljenjem. Iz Carigrada do Poti sam svoj rad vršio, ali bez volje, jer sam osjećao samoću. Na brodu sam primjetio veliku pustoš i za prvi put osjetio što je biti na »lungo corso« pri dugom putovanju. Na brodu nije bilo nikakvog socijalnog života i osjećaja. Svak je živio u svom malenom svijetu, u svojim mislima zakukuljen kao svilen buba i ništa s nikim nije dijelio. Taj sebični život je na mene ružno djelovao, jer sam ja u mom dječakom mišljenju vjerovao da će na brodu biti kao da smo jedna obitelj. To sam naime kao dječak očekivao, jer sam smatrao brod kao jedno malo selo, a obiteljski mi je život bio potreban. Nažalost puno sam očekivao na tom bezdušnom parobrodu. Takovo nešto nisam osjećao niti očekivao, kad sam bio na parobrodima »San Marko« i »Marija B«, jer su to maleni parobrodi, koji su putovali kraj obale

Parobrod »Plitvice« (ex »Marija Imakulata«)

i nije bilo moguće drugačije, već da budemo jedan pokraj drugoga, a opet mornari na ovim malim brodovima su bili blizu svojih obitelji i imali su drugačiji mentalitet i pogled na život.

Na putovanju od Trsta do Bone i natrag, i opet od Trsta do Carigrada vozili smo se pokraj obale i mogli smo vidjeti kraj, i sreli smo se sa mnogim brodovima. U jednu riječ prijašnje putovanje je imalo dosta varijacija i moglo se je jedan drugoga uvijek nešto zapitati, ali na ovom putovanju pustoš pustoš na moru, jer ni vjetera nije bilo dovoljno za uživati more, a život na brodu, kao da se je hodilo na sprovod.

U mojoj samoći sam prvi put mogao da proučim razne ljude na brodu. Zapovjednik je bio ozbiljan, bez šale, i malo je ikad govorio. Na palubu bi sasvim malo dolazio, a kad bi došao izdaleka bi ga se vidjelo i svak bi, koji je bio pokraj mjesta gdje bi on imao proći nastavio svoj rad ili izčeknuo. Prvi oficir je bio jedan starac, koji se je malo ikad prao. U džepu je uvijek imao jedan češalj s kojim bi često češljao svoje kose i razdijeljivao bi ih naprijed i nazad, kako je to bio običaj u starim vremenima. On nikad nije dirao u ništa i ne sjećam se, da je ikad rekao dvije riječi. On je bio tako star, da mu je ovo sigurno bio zadnji ukrcaj na brod. Drugi oficir je bio moj mještanin Stipe Pederin i imao je nekakvu rodbinu u društvu »Unione Ragusea«. On nije bio visok, ali je bio dostatno debeo i tako hitar i lak na nogama, da ga je bilo teško čuti da dolazi. On je imao neki defekt u nosu, tako da je uvijek činio nekakav žamor kao roktanje. Poskakivao bi po palubi i uvijek gonio mornare na rad. Dosta sam puta čuo ne samo od mornara, nego i od noštroma gdje bi rekli: evo ti ga dolazi, bit će našao da se nešto učini«. Donekle se nije znao ponašati da ga drugi cijene. Budući da je on bio oficir, pred njime bi ga slušali, ali iza njegovih leđa bi se dosta puta s njime podrugivali. Meni bi uvijek nešto našao i rekao bi mi oštro »a što ti mali gubiš vrijeme tu«. Zapovjednik Svilokos je bio ukrcao na brod jednog dječaka po imenu Danko. Čini mi se, da mu je to bio unuk. Danko i ja smo bili skoro istih godina i bili smo željni svojeg društva, ali nam to nije bilo moguće, premda smo to mi i kriomice tražili. Danko je bio predan u ruke kapetana Stipe Pederina, koji ga je uvijek imao pod svojim očima, ne da ga tiska na rad, već da mu se ne bi nešto dogodilo. Danko je bio inteligentan dječak i šaljiv, imao je nešto više škole od mene. Ono škole što sam ja imao, već sam i bio zaboravio. Kad Danku i meni nije bilo drugog načina da se

Viganj na Pelješcu

vidimo i porazgovorimo išli bi pred večer u donju palubu i tu bi se mi razgovarali i katkad sakrivali i trčali jedan za drugim. Kad bi nas tu opazio Stipe Pederin, neznam da li bi on to učinio Danku, ali bi on k sebi mene pozvao i za uho bi me uhvatio. Što sam u takvim slučajevima mislio o njemu da je on išta slutio, sigurno bi me u more bio bacio. Ali je to bio jedini način po kojim sam mogao izraziti moje osjećaje radi njegovog štipanja mog uha. Miho Suhor, sin starih i vrljih pomoraca, naš noštromo, je nastojao da se prikaže kao ozbiljan i strog čovjek, što u istnu on nije bio. Bio je visok, a imao je crvene kose i velike crvene brkove, s kojima se je on ponosio i u kojima je on osjećao moralnu i fizičku snagu. Nikad mi nije grubu riječ rekao i nikad me nije niti prstom dotakao u smislu neke kazne, već bi mi kad i kad za šalu dao po koju »frnjokulu«. Momčad od stroja bi malo ikad i vidio, jer su to većinom bili Arapi. Momčad od palube su bili raznih narodnosti i ljudi, koji su se morem bavili, ali su bila dva mladića, koji su bili na školi, ali su morali ostaviti školu, jer ih je »glava boljela«. Takovih slučajeva o »boljenju glave« smo i u mojem selu Vignju i okolići imali, ali je čudno da su većinom ti mladići, koji su imali »bol glave«, bili sinovi seljaka. Bilo je također i onih, koji su smatrali da profesori u nautici u Dubrovniku nijesu ništa znali, i bio je jedan, koji je crnilo na profesora bacio. Kod razgovora na palubi, ti bi mladići uvijek nastojali da se njihova »peceta« naprije čuje, jer su oni bili školovani. Slušajući razgovor na brodu nijesam nikad čuo, da se razgovara o interesantnim stvarima u raznim gradovima svijeta, koje su skoro svi na brodu već bili posjetili na njihovim prijašnjim putovanjima. Kad sam bio kod kuće, moj bi otac uvijek gledao u jednu knjigu — geografski atlas — na mjestu, u koja bi moja starija braća stigli i on bi nam uvijek kazao u kojoj se državi nalazi mjesto, položaj mjesta, veličinu i proizvode tog grada, kao i što se većinom ukrcava i iskrcava. On bi nam također pričao o perivojima, umjetničkim galerijama i drugim interesantnim objektima. Mi bi se kod kuće dičili da će naša starija braća moći to sve vidjeti i iz tih gradova svakojakih darova nama donijeti. To su naravno bile naše dječake iluzije, jer kad bi mornar stigao u koje mjesto, on bi malo ili ništa unaprijed znao o tome gradu, a niti se je mornarima nikad dalo načina da vide nešto poučno i zanimljivo. Bilo je vrlo malo i oficira, koji su bili sposobni da nešto inteligentno ispričaju o mjestima koje su sa brodovima posjećivali, jer niti njihovi interesi kad bi izašli vani s broda, nisu bili veći nego oni od prostih mornara.

Dolazak u Poti je bio jednostavan i pri dolasku se je malo što moglo i vidjeti. To nije bilo veliko mjesto, već konačno mjesto kroz koje se je rudača eksportirala širom svijeta, za korist, većinom stranih interesa, a ne za interese naroda, koji je živio u Georgiji ili za one, koji su sa svojim teškim radom kopali rudaču. Takov je sitem bio u ono vrijeme i takovog ima još i danas, gdje interesi stranog kapitala eksploatišu bogatstvo raznih zemalja tako, da te zemlje umjesto da postaju bogatije i razviju se, one postaju siromašnije i sve to više gube svoju nezavisnost. Pristali smo uz jedan most pred kojim smo imali krcati rudači.

Ovdje se je ruda ukrcavala hitrije nego u Boni, jer se nije nosila na ramenima. Ljudi su u vagonima s velikim lopatama napunjali velike koševе, koji su podizani na brod pomoću brodskih dizalica. Ljudi koji su radili u vagonima, bili su odjeveni u narodnoj nošnji države Georgije. Hranili su se tako, da bi nekoliko njih jeli iz jedne velike ornamentalne drvene posude, s velikim, također bojadisanim kaši-

kama. Ti ljudi nisu izgledali slabi kao Arapi, koje sam vidio u Boni, ali nisu izgledali ni kao ljudi koji bi za svoj rad bili dovoljno plaćeni, a niti su uživali svoja prava.

Poslije nekoliko dana boravka u Poti, kroz koje vrijeme ja nijesam niti jednu nogu na obalu stavio, čuo sam da se neki pripravljuju ići vanka. Među ovima je bio i naš noštro Miho Suhor, kojeg sam ja zapitao, da bi li ja mogao s njima, što mi je on odobrio. Tako smo u društvu nekoliko mornara otišli vanka hodajući prama gradu, koji nije bio daleko. Čim smo došli do jedne kafane, tu smo pojeli neke ruske slatkiše i popili turske kafe. Kafa je bila tako vruća, da sam ja opario usne i jezik, ali srećom kafa nije otišla do grla. Idući dalje ušli smo u jednu zgradu i po velikim stepenicama došli do prvog kata. To je bila velika dvorana, gdje je nekoliko harmonika sviralo, a mornari su sa djevojkama plesali. Ja sam uživao slušati sviranje harmonika, jer ja nikad prije nijesam ništa takovog vidio. U mom rodnom mjestu sam vidio plesanje uz pratnju harmonike, jedne končertine, ili uz pratnju »lire« Pera Ortolja. Na jednoj strani ove dvorane, bilo je nekoliko vrata, kroz koje bi po koji plesački par izčeznuo. Ja sam se držao u blizini Miha Suhora i kad je jedna djevojka došla pokraj mene i rekla mi »priđi suda«, ja sam hitro uhvatio Miha Suhora za ruku. Na njezin poziv meni, Miho joj je rekao, da sam ja »još malen za plesati«. Tu smo se zadržali kasnije nego sam ja želio i nego su moje oči mogle uzdržati. Napokon je Miho sakupio nekoliko naših mornara i pošli smo natrag k brodu. Kad smo bili na polovini puta, neki su nas ljudi napali kamenjem, tako da smo se morali braniti sve dok smo došli do obale, gdje je bio jedan stražar. Ja sam ujutro pitao Miha Suhora, da zašto smo bili napadnuti, ali sasvijem da je on znao uzrok, nije mi kazao, jer me je smatrao kao još male-nim.

Napokon je brod bio nakrcan, svježa hrana je došla na brod, ali nešto više nego obično, jer smo sada išli na dugo putovanje. Skladišta tereta su se zatvorila i pokrila velikim debelim ceradama i mi ostavili Poti u povratku našim putem prema Carigradu. Putovanje do Carigrada je bilo jednostavno. Ja bi slušao mornare kad bi vodili razgovore o vremenima, kad su jedrenjače plovile po Crnome moru i kako ih je na stotine stradalo i na hiljade se mornara utopilo. Taj njihov razgovor je bila živa istina, ali nevinome dječaku, kao meni je to bilo teško vjerovati, jer je vrijeme bilo lijepo,

a more mirno. Pomislio sam »I naši su se stari utapjali po Crnome moru«. Kapetani Splivalo su u svojim jedrenjačama izvezili pšenicu iz Rusije pod ruskom zastavom. U vrijeme Napoleonovog dolaska u Dubrovnik, jedan je kapetan Splivalo bio uhapšen, njegov brod izgorjen, a njegova je žena išla bosih noga, da moli napoleonovog predstavnika, da mu spasi život.

Ne sjećam se našeg dolaska u Carigrad, niti našeg prolaska kroz Dardanele, jer je moguće da smo tu prošli preko noći. Prije izlaza iz grčkog arhipelaga zaustavili smo se u jednoj malenoj luci, ali se ne sjećam za koji uzrok. Tu su seljani donijeli pokraj broda u svojim ladicama na prodaju suhog grožđa, smokava i crnog slatkog vina u karafama. Ne dugo poslije našeg odlaska iz te luke, kad smo došli na otvoreno more, zaustavili smo se, jer je bilo potrebno da se nešto u stroju popravi. Popravak nije trajao dugo vremena, što je meni bilo po volji, jer se je brod valjao, budući da se nije moglo s njim upravljati onako, kako kad je u vožnji. Na putovanju od Grčke do Malte sreli smo mnogo parobroda, koje sam gledao s velikim oduševljenjem. Brod se je malo valjao, ali sam ja mogao izdržati i more mi nije škodilo.

Dolazak u Maltu je svak veselo očekivao. Prije nego smo stigli u Maltu sve se je, što je bilo pomično i učinjeno od tuća i mjeda, moralo sačuvati, jer kako su mi kazali, da bi Maltezi i božju bradu ukrali. Ušli smo kroz vrlo uski ulaz u luku. Ja sam čuo pripovijedati o Malti i vidio sam dosta slika tog grada, ali biti u njemu činilo mi je veliko zadovoljstvo. Ja nijesam znao što je bilo važnije da gledam, jer je sve naokolo bilo vrlo zanimljivo. Velike zgrade i tvrđave. Veliki broj trgovačkih brodova, kao i brodova na jedra. U jednome zalijevu veliki broj ratnih brodova. Tu će ih biti bilo i više nego u takozvanome normalnome vremenu, jer se je u ovo doba baš vodio Balkanski rat. Biti gotovi, obraniti slobodu, narod i pravo nije ništa novoga. Na takav način su se već odavna velevlasti nastojale prikazati svijetu, kao nekakovi humanitarci, anđeli čuvari, nesebične dobrote.

Čim smo se ustavili, bili smo opkoljeni ladicama, koje su bile prepune svakojake robe, ali u većem broju se je prodavalo kanarince. Posvuda naokolo se je moglo vidjeti stotine kanarina u krletkama. Jedan strojar, koji je bio mlad i koji nikad prije nije bio u Malti rekao je, da tu ima toliko kanarina, da bi narod mogao jesti »fegati fritti di canarini«.

Pogled na tvrđavni pojas
Bospora s evropske strane

Na ladicama, koje su prodavale kanarinice bilo je po dva čovjeka. Jedan bi bacio preko strane broda konopac s velikim gančem (kukom), koji bi se tada za brod zakačio i po konopcu bi se jedan popeo na brod. S istim konopcem bi na palubu podigli veliki broj kajba s kanarincima, koji su tako krasno pjevali da je čovjeku bilo teško izabrati jednog. Ti su prodavači bili vrlo vješti da promijene kanarina, jer bi većinom, kad bi se kanarina kupilo, on prestao pjevati i prije nego bi se iz Malte otputovalo. Neki su na brodu kupili kanarina, ali su se razočarali, jer im nijesu pjevali, a neki su uginuli, prije nego smo stigli u Rotterdam. Jednom riječi, teško se je tih pjevajućih kanarina odalečiti, bez kupiti barem jednog.

I u ono vrijeme su se Splivali bili rastrkali. Moji su mi pripovijedali, kako je jedan Splivalo bio u Malti za konzula, ali nijesu znali da li je bio austrijski, ili dubrovački konzul. Bio je vrlo elegantan čovjek. Njegov smo portret imali u našoj kući. Bio je bojadisan vodenim bojama. Imao je visok ovratnik s merličima okolo vrata i također s merličima ispod rukava, kao što je to bio običaj u ono vrijeme kod ljudi, koji nisu vršili manuelni rad.

Imao je lijepe ruke s dugim prstima. Pripovijedali su nam, da je bio bogat čovjek i da je imao veliko imanje u Malti. Nijesam se mogao tužiti da sam bio sam, jer sam se u nekim mjestima mogao sjetiti svojih starih pradjedova, koji su bili veliki ljudi, živjeli u svakome blagostanju, ali to je bilo već ođavna — donekle zaboravljene uspomene — s kojim sam mogao biti ponosit — ali koje mi u mojem socijalnom položaju nijesu niti najmanje olakšavale život i umekšavale moju tvrdu mornarsku galetu (kolač).

Od Malte do Gibraltara vrijeme je bilo neugodno, barem po mojem mišljenju, jer se je brod prilično valjao. More mi nije naškodilo, ali bi mi mornari rekli, da izgledam, slabo i da mi je lice bijelo kao bijeli papir. Samnom bi se šalili da neću nikad biti »dobar mornar« i da neka čekam kad dođemo na otvoreno more, jer da ću onda moći vidjeti kako se brod valja. Naš prolaz kroz Gibraltar sam proveo u velikom strahu, jer sam bio uvjeren, da će za mene biti mnogo gore, kad dođemo na otvoreno more u Atlantski ocean, kao što je uistinu i bilo, i meni je more škodilo sve dok nijesmo stigli u engleski kanal.

(Nastavit će se)

Izašao je novi kalendar Matice iseljenika

Kako i svake godine, tako i ovog puta je izašao na vrijeme Matičin kalendar za 1959. godinu. Kako je kalendar ne samo dobro opremljen nego i stručno uređivan, to iz godine u godinu stiče sve veću popularnost među svim našim iseljenicima diljem svijeta. Svi naši iseljenici rado nabavljaju kalendar, jer uz ostale kalendarske oznake donosi redovito i velik broj članaka iz njihove stare domovine. Također je veliki dio Kalendara posvećen radovima naših starijih i mlađih književnika. Veoma su zanimljivi napisi o zdravstvenoj službi u Hrvatskoj, o jadranskim lukama, o našim iseljenicima iz raznih krajeva svijeta, posebni članak govori o našim iseljenicima u Južnoafričkoj Uniji, a uz to su objavljeni i razni drugi radovi.

Vrijedni napisi o našim narodnim herojima, o ljepotama naše zemlje, naših gradova, o našim perspektivama u 1959. godini, čine ovo matično izdanje vrlo zanimljivim i korisnim, pak nijedna iseljenička porodica gdje god se ona nalazila, ne bi smjela biti bez Matičinog kalendara.

Naš iseljenik i suradnik našeg časopisa g. Josip Splivalo iz S. Francisco, Cal., redovito nam šalje razne pomorske revije za potrebe našeg uredništva. Želimo i ovim putem zahvaliti g. Splivalu i istaći njegovu veliku ljubav prema našem moru i pomorstvu.

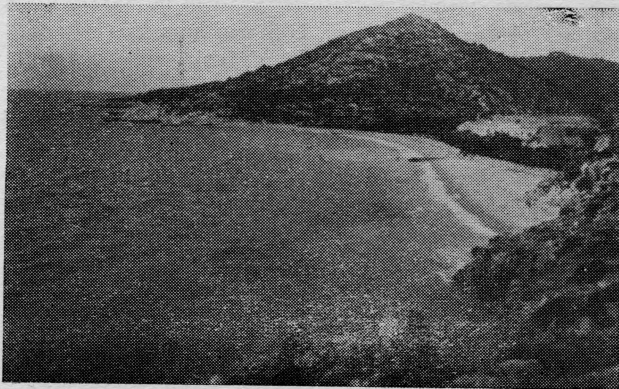
*

Od našeg stalnog suradnika u iseljeničkoj rubrici druga Vinka Ivančevića primili smo vrlo zanimljiv članak o »Korčulanskim brodograditeljima izvan svog rodnog grada«, koji ćemo uslijed zakašnjenja donijeti u nastavcima naših idućih brojeva.

*

Ovim umoljavamo iseljenike, pretplatnike našeg časopisa, da nam redovito javljaju eventualne promjene njihovih adresa, kako se ne bi desilo, a što je već bio slučaj, da časopis luđa i konačno se nama povrati i tako ga oni ne primaju redovito. Mi uvijek nastojimo udovoljiti svim njihovim željama, pak molimo da gornje uvažavaju.

Uredništvo

Kupari

Rijetko uzburkano more pod bedemima Dubrovnika